

Párisi levél.

Páris, 1899. márt.

(Faure Félix, a francia köztársaság elnöke. Reed Károly. Lichtenberger Frederic, a párisi theol. facultas tanára. A francia prot. társulat gyűlése.)

Szerkesztő Úr!

Mostani levelem gyászjelentéseknek lesz a sorozata. Faure Félixsel kezdem, a francia köztársaság elnökével. Nem szükség, úgy hiszem, mondanom, hogy Faure nem volt protestans, a politikai lapok elég részletesen leírták a temetés szertartásait és közölték, hogy ő r. kath. volt. De néhány sort szentelnem kell e becsületes embernek, ki iparos szülőknél volt a gyermeke, s kiben a protestantismus mindig jó akaratú támogatóra talált. A volt elnöknek Havré-ban sokszor volt alkalmá prot. vallású iparosokkal érintkezni. Az ottani prot. pap is jó ismerősei közzé tartozott és iránta becsüléssel viseltetett. Sokkal jobban ismerte, ha nem is magát a protestantismust, de a protestansokat, mint államférfiaink legnagyobb része és őket nagyon becsülte s tapasztalatból tudta, hogy a protestansok hazafisága őszinte, igaz, tudta, hogy a protestansokra a haza minden körülmények közt számíthat. Nyilvános alkalmakkal annak többször kifejezést is adott, a protestansoknak a rágalmakkal szemben igazságot szolgáltatott.

Ugy hiszem, hogy a protestantismus számíthat az új elnök Loubet jóindulatára is. Loubet egy kiváló erkölcsű és becsületességű ember, ki nem fog a rágalmaknak helyet adni, éppen mint előde nem adott. Ő is személyes tapasztalatból ismeri a protestansokat, mert Drôme megyéből származik, hol sok protestans van. Tehát bizalommal lehetünk iránta.

— Read Károly, kiknek halála a múlt december végén történt, egyike volt azoknak, kik a francia protestantismus történetének a leghasznosabb szolgálatot tették. Read és néhány más történelemíró alapította 1852-ben a francia prot. tört. társulatot. Read 1819-ben született Párisban és párisi volt a szó legjobb értelmében; érdeklődött Páris életének mind múltja, mind jelene iránt. Mivelt érzelmű, jeles tehetségű ember volt és némelykor nagyon satyrikus. A gymn. fényes tanulmányok után a jogot végezte s aztán alpréfet lett. 1849-ben Párisba hívták a vallás és közokt. minis-

teriumba a nem kath. ügyosztály vezetésére. A következő években sokat tett a reformált egyházért, de még sem annyit, a mennyit ohajtott volna, mert az új császár nem nagyon szerette a szabadságot. Mindazonáltal a ministeriumban kivitte a consistoriumok rendezését, a presbyteri tanács és a helyi zsinat újra szervezését. De egyet nem tudott kivinni, az egyetemes zsinattartást. Hanem azt megengedték, hogy felállítsák a központi tanács intézménye oly módon, hogy e tanács tagjait a kormány nevezze ki, de csak első alkalommal s azután a tanács megújítása az egyházat illesse. Ez az ideiglenes intézkedés még ma is tart, és az egyház ma is várja a köztársaságtól, hogy teljesítse azokat az ígéreteket, melyeket a császárság tett, s melyek eddig sohasem teljesítettek. Read vitte be az egyházba a „suffrage universel“-t a presbyteri tanácsok választásánál. Addig az csak a consistoriumi választásoknál volt meg. Szóval azt lehet mondani, hogy az egyházak jelenlegi szervezete nagy részben a Read műve. A mennyire tőle telt, javította az első köztársaság idejében hozott törvényt. (La loi de germinal, an X.) Read javította az egyházi igazgatást is.

Nevezetesebb történelmi munkái: Daniel Chamier (1859.) *Memoires de Dumont de Bostaquet* (1864.) Ezen kívül kritikai kiadást rendezett Agrippa d' Aubigné, F. Hotman, Pierre l' Estaille műveiből. A párisi városház leégése után (1870.) rendezte a városi muzeumot. S végül megírta azt a nevezetes munkát. „La France Protestante“, mely már két kiadásban jelent meg. A francia protestansok halás emlékezetben fogják nevét tartani.

— Read elvesztése után néhány nappal a francia protestansok Lichtenbergert vesztették el, a párisi theol. facultás kicérde-mült tanárát. Lichtenberger Frigyes 1832-ben született Elzászban, s lutheránus vallású volt. Tanult Strassburgban, Németországban és Párisban. Tanulmányai elvégzése után strassburgi theol. tanár lett. Az 1870-iki háború után azonban Strassburgot elhagyta. Fényes ígéretekkel kecsegtették a maradásra, de hasztalan. Strassburgot elhagyta, miután a Saint Nicholas templomban könyvekre indító beszédet mondott Elzász gyászáról. Párisba jött és ott eleinte a Taitbout templomban prédikált s bölcselemi és theol. tanulmányokat írt. 1873-ban megjelent tőle: „Histoire des idées religieuses en Allemagne, 3 vol. in 8°. E közben folyton azzal foglalkozott, hogy a Strassburgban elvesztett theol. fakultás Párisban újra szervez-tessék. És sikerült is a kormányt e tervnek megnyerni. 1877-ben felállított Párisban a prot. theol. facultas, az Arago boulevardon. S ő lett annak első dékánja és egyik legkitünőbb tanára. Husz évig volt itt tanár, a keresztény erkölestant adva elé, melynek egy része nyomtatásban is megjelent. 1877—1882-ig több munkatárs közre-működése mellett kiadta: *Encyclopedie des sciences religieuses*“ 13. kötetben, mely nagyon becses munka, s mely ma minden lelkész könyvtárában megtalálható. Adott ki egy kötet *Meditation* is.

Ezelőtt néhány évvel visszavonult s több kiadatlan munkát

hagyott hátra. Több megpróbáltatás is érte. Két fiát nagy korukban vesztette el, mikor előttük szép jövő állott. Benne egyike hunyt el a Strassburgból átjött legkitünőbb tanároknak. Sabatier szépen méltatta régi kartársa érdemeit. A temetést követő napon meg a strassburgi facultásnak egy volt növendéke, a francia prot. tört. társulat titkára róttá le a hála adóját régi tanára iránt, ki fiatalabb volt, mint Cunitz, Reuss és Schmidt s tovább maradt tanítványainak barátja, s mindig az egyéniségek szabad fejlesztésére törekedett.

— A francia prot. tört. társulat közgyűlését Párisban tartotta febr. hónapban. E gyűlés össze volt kötve a nantès-i edictum törvénybe igtatásának emlékével. 1599-ben igtatott IV. Henrik edictuma törvénybe a párisi parlament által. A gyűlést az Oratoire templomban tartották Ch. Waddington, a Sorbonne régi tanárának elnöklete alatt. Armand Lods olvasott fel értekezést azokról a nehézségekről, melyekkel a királynak meg kellett küzdeni, hogy a törvénybe iktatás megtörténhessék királysága különböző parlamentjeiben. Némelyik parlament, mint a normandiai csak tíz év múlva engedett a király óhajának. De IV. Henrik kitartott, ő a lelkiismereti szabadságot és a polgári egyenlőséget akarta. Irtózott a vallás miatti polgári háborútól. A kath. papság mindent megtett, hogy a szenvedélyeket felizgassa a törvény ellen. De IV. Henrik hajthatlan maradt és Franciaország félszáz évig a béke áldásait élvezte.

Ha XIV. Lajos tiszteletben tartotta volna elődje akaratát és nem vonta volna vissza a nantès-i edictumot, ma Franciaország kétségtelenül jobb helyzetben volna, mint a milyenben jelenleg van. Lods után a tudós Weisz ismertette a párisi protestansok történetét a nantès-i edictum közzététele előtti időből. A huguenották a folytonos üldözések ellenére, életök veszélyeztetése árán sem szüntek meg Párisban istentiszteletet tartani, magánháznaknál vagy földalatti helyeken. Főolvasó több részletet közölt az üldözésekből s azokról az óvintézkedésekről, melyeket a huguenották tettek, hogy nehogy az üldözők meglepják vagy hűtlen testvéreik elárulják. A kitűzött időben nem mindig jöttek össze, hogy a veszélyeket, a töröket kikerüljék.

A hallgatók csaknem rövidnek találták azt az órát, a meddig a főolvasás tartott.

CHARRUAUD D.

Gondolatok.

Az ember igyekezzék jóakaróit megtartani és számukat szaporítani, de soha meggyőződése, avagy tisztessége árán.

*

Ki másoknak hizeleg és kedveskedik olyan dolgokkal, melyek nem léteznek, oktalanul cselekszik. Okos ember úgy sem hiszi el, miután átlát a szitán. Tehát nem lőtt a czélba és ezzel leszáll annak véleményében. Oktalan, hü ember pedig, ki saját tömjénfüstjében kéjeleg — ki annyira meg van győződve a maga kiválóságáról, hogy egyebet úgy sem lát — szükségképeni hódolatnak veszi azt és így : hegyre hordja a földet.

*

A szerencse szárnyra kap némelyeket és a magasba visz, hogy később annál nagyobb legyen az esésük.

*

A ki a maga véleménye mellett nem türi meg a másokét, előbb-utóbb át fogja látni ennek helytelenségét — csak lehet, már későn. Tehát soha se mondd, midőn véleményt nyilvánítasz: ez így van, nem lehet máskép, hanem: én így gondolom, de lehet a másé jobb az enyémnél.

*

Két kard nem fér meg egy hüvelyben, mondja a példabeszéd, és ez igaz is. Azért forgassuk csak rendre azt a kardot.

*

Ha elgondoljuk, mennyi áldozat és egyéni csalódás után, mondjuk a legjobbak reménye hiúsultán épült fel a mai társadalom és ezzel szembe állítjuk mindazt, mit tagjainak nyújt, kitetszik, hogy ebből egyetlen nem nyerünk. Még hosszú idő fog eltelni, míg e számtételünkben megfejtjük azon ösmeretlen x-et: hol minden egyén, a törvény előtti egyenlőség mellett, megtalálhatja a tisztességes élet fentartására szükségeseket, ha arra munkája és fáradozása után törekszik. Ezt pedig el kell érniük, mert nem utopia.

Szerencsétlen, elesett ember mindig lesz, csak az intézmények ne tegyék azzá.

*

Miért élsz? miért kinlódol az élet sok bajával: csak azért, hogy megélhess? ha nincsen magasabb eszményi czél, mely munkára sarkal,